

LÉČITEL, NEBO PODVODNÍK? SNÍMEK AGNIEZSKY HOLLAND SCHVÁLNĚ PŘEDKLÁDÁ NEJASNÝ SOUD NAD ŠARLATÁNEM

26. 8. 2020, iROZHLAS.cz – autor: Kristina Roháčková

Zaklepal lahvičkou s močí, podíval se na ni proti světlu a dokázal stanovit diagnózu. Jindy zase zvládl poznat, kdo toho rána vykonal potřebu naposledy. Příběh Jana Mikoláška, který svými nekonvenčními metodami léčil i prezidenta Antonína Zápotockého nebo Hitlerova tajemníka Martina Bormanna, uvedla česká kina minulý týden po únorové světové premiéře na Berlinale a několikaměsíčním koronavirovém odkladu.

Vysílený Mikolášek (Ivan Trojan) už několik dní zažívá nekonečný cyklus výslechů a psychologického mučení ve vězení. V noci nemůže spát, protože v jeho cele svítí světlo. A když už se mu podaří usnout, bachaři ho vzbudí, aby vytáhl ruce na deku.

Vyšetřovatelé se nevzdávají. Nutí ho probírat se vzpomínkami, požadují vysvětlení pro každý krok, který se v životě rozhodl udělat. Doufají, že se jim podaří známého léčitele zlomit. Že ho donutí k přiznání, že je ve skutečnosti tím, za koho ho celou dobu mají: jen pouhý podvodník a šarlatán, co okrádá lidi o čas a na bolest jim jako placebo prodává směs usušených rostlin.

Mikolášek tehdy rezignovaně prohlásí: „Vy mě nikdy nemůžete pochopit.“ V určitém smyslu to v tu chvíli směřuje i divákům.

Šarlatán, ačkoli jde o snímek inspirovaný skutečnými osudy ve své době populárního československého bylináře, nepůsobí jako standardní životopisné drama v historických kostýmech. Na to je jeho časová linka příliš útržkovitá, nesouvislá, s tendencemi upínat se k událostem, které se mohou zdát v kontextu života nevýznamné.

Scénář Marka Epsteina se dotýká otázek viny, břímě tajemství i jakéhosi božského poslání. Především se ale snaží ukázat, kým mohl člověk typu Mikoláška být. Dělá to pomocí skoků v čase, které prostupují policejními výslechy, diskusemi s právníkem, vyznáním se nejbližšímu člověku i vzpomínáním na chvíle bezstarostnosti, které si někdy Mikolášek dovolí v soukromí.

Vidíme ho jako mladíka (tehdy získává tvář Josefa Trojana), který si odnáší z války šrámy přesahující jizvu na rameni, jež si sám přivodil, ale i jako dospělého muže, který pomáhá lidem, i když mnohdy kvůli svým striktním pravidlům nedokáže vystát jejich přítomnost. Dostáváme důkazy o neopodstatněné agresii, křesťanském přesvědčení i milostném citu. Jako by ten soud, ke kterému se ve filmu schyluje, měl být lidový. Svým způsobem je to pravda. Notná část hlavně mladších diváků totiž o Janu Mikoláškově uslyší poprvé právě skrze snímek Agnieszky Holland. I s vědomím jeho názvu se proto mohou dobrat k otázce: Tak byl, nebo nebyl?

Jisté je pouze to, že Šarlatán se jeho osobnost nesnaží přikrášlovat. Ovlivňuje ho Mikolášková perspektiva, která je podobně jako knižní paměti léčitele zcela pochopitelně benevolentnější v tom, jak jeho činy podává. Štětávají se tu ale také dvě protichůdné síly – právník hledající polehčující okolnosti a vyšetřovatelé, kteří o vině rozhodli předem.

Tím, kdo na titulní postavu uvrhá největší stín, je ovšem ve výsledku sám Mikolášek. Muž, co nahání hrůzu vlastní sestře a nesnese namalované ženy, příliš se nezajímá o politiku, jen si za všech situací snaží zajistit, aby mohl dál vykonávat svou činnost a léčit lidi, skoro nevěřícně hledí na své ruce ve strachu z toho, jaké dobro i zlo jsou schopny napáchat.

Vychází z toho zvláště protichůdná, komplikovaná a tím pádem také dostatečně zajímavá postava pro dvouhodinový částečně biografický snímek. Vstříc tomu jde i fakt, že ji ztvárňuje herec kalibru Ivana Trojana, který dokáže všechny tyto vrstvy obsáhnout a nenechává je přitom vyznít strojeně.

Paradoxně o něco těžší úloha spočívá na synu Josefovi, jenž svými scénami prochází s kamennou grimasou a mnohdy až děsivou intenzitou. Nemá sice tolik prostoru ukázat více poloh mladého léčitele, jeho výkon ale i přesto nepůsobí jen jako predehra pro hlavní číslo.

Nejzranitelnější stránka Mikoláška se odhalí až později s příchodem jeho asistenta a milence Františka (Juraj Loj). Stále spíše neznámý slovenský herec tu totiž představuje kvality každého dobrého Watsona k Holmesovi. Stojí Mikoláškově kontrastem v povaze i diváckých sympatiích, a symbolicky tak do temnoty vyprávění vnáší svou přítomností světlo. Trousí přitom v řeči česká slova.

Asi nejpříjemnějším překvapením snímku pak je, jak přirozeně zobrazuje milostný vztah dvou mužů. Což je něco, čeho se tuzemská kinematografie z nějakého důvodu pořád obává. Z hlediska filmografie polské režisérky Agnieszky Holland už to ale takové překvapení není. Stačí si jen vybavit její Úplné zatmění z roku 1995 s Leonardem DiCapriem a Davidem Thewlisem.

Někdy zaskřípe dialog nebo naruší přirozenou dramatickou scénu emotivní výkřik, který ihned následuje vykopnutím dveřmi gestapem. Jindy se zase možná až moc doslovně napovídá divákovi v tom, co se před ním odehrává. I přesto není pochyb o tom, že Šarlatán přináší jeden z letošních vrcholů českého filmu.

Zdroj: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/recenze-sarlatan-film-ivan-trojan-jan-mikolasek-agnieszka-holland_2008260933_kro